

KAPITEL 3

STOR-STOCKHOLMS OMFATTNING

Med Stor-Stockholm har man i allmänhet förstått Stockholms stad jämte de omkringliggande kommuner eller agglomerationer, som näringsgeografiskt är beroende av Stockholms stad men också inbördes. Under denna definition kan hänföras begreppet Stor-Stockholm enligt de officiella folkräkningarna liksom även Stor-Stockholm enligt William-Olsson.¹

I syfte att inom Stockholms förvaltning få endast en betydelse av uttrycket Stor-Stockholm har statistiska kontoret efter samråd med berörda förvaltningsgrenar angivit, att fr. o. m. den 1 januari 1949 44 st. kommuner skall räknas dit.² Denna innebörd av begreppet har ännu icke kunnat komma till användning i någon större omfattning. I generalplaneutredningen har sålunda använts en annan avgränsning, vilket bör observeras vid studiet av kapitel 5 och bilaga C. En redogörelse av de olika använda gränsdragningarna är därför fortfarande nödvändig.

Enligt *folkräkningarna* räknas till Stockholms förortsbebyggelse angränsande tätorter, som är mer eller mindre sammanvuxna med huvudorten eller där minst en tredjedel av den förvärvsarbetande befolkningen har sin dagliga sysselsättning i huvudorten. Med tätort förstås städer, köpingar, municipalsamhällen

¹ W. William-Olsson: Huvuddragen av Stockholms geografiska utveckling 1850—1930. Bihang 11/1937, sid. 29 o. f.

² Se Statistisk Månadsskrift nr 4/1949, sid. 2. Dessa kommuner är: Sundbybergs stad, Solna stad, Stocksunds köping, Djursholms stad, Danderyds köping, Järfälla, Sollentuna köping, Täby köping, Lidingö stad, Nacka stad, Saltsjöbadens köping, Huddinge, Lovö, Ed, Hammarby, Fresta, Markim, Orkesta, Frösunda, Vallentuna, Östra Ryd, Österåker, Vaxholms stad, Värmdö, Boo, Gustavsberg, Ingarö, Tyresö, Dalarö, Österhaninge, Ornö, Utö, Muskö, Västerhaninge, Grödinge, Botkyrka, Salem, Ekerö, Skå, Sänga, Hillehö, Färentuna, Munsö och Adelsö.

och icke administrativa befolkningsagglomerationer, dvs. orter »med sammanträngd befolkning och yttre stadslig eller tätbebyggd karaktär, vilkas invånare till övervägande del idkar annan näring än åkerbruk, och där invånarantalet uppgår till minst 200.» Vid slutet av år 1945 utgjorde folkmängden i Stockholm med förortsområde¹ enligt denna definition 838,553 personer. Folkmängdsutvecklingen i Stor-Stockholm, beräknad enligt denna metod sedan år 1920, det första folkräkningstillfälle, då metoden användes, framgår av tabell 3 A.

Enligt *William-Olssons* metod att bestämma Stor-Stockholms folkmängd utgjorde den ca 720,000 personer vid slutet av år 1940.² Enligt den i folkräkningarna använda metoden uppgick folkmängden vid samma tillfälle till 723,892. Överensstämmelsen mellan de två metoderna är sålunda god.

¹ Enligt gällande indelning den 31 december 1945: städerna Sundbyberg, Solna, Djursholm och Lidingö; köpingarna Stocksund, Danderyd, Sollentuna, Hässelby villastad och Saltsjöbaden; Bollstanäs i Fresta; Vallentuna med Bällsta i Vallentuna; Åkersberga och Österåker i Österåker; Kummelnäs, Lännersta och Björknäs med Eknäs och Tollare i Boo; Täby m:e, Näsby Parker, Viggbyholm, Gribbbylund, Äva, Väsby och Ella park i Täby; Stäket i Ed; Kallhäll; Jakobsberg, Barkarby och Skälby i Järfälla; Duvbo, Bromstens, Solhems och Flysta m:en, Nälsta, Vinsta med Lillskogen, Sundby, Lilla Ursvik och Råstahem med Agnesberg i Spånga; Drottningholm i Lovö; Henriksdal, Kvarnholmen, Vikdalen med Augustendal, Sickla och Järla, Nyssätra, Lillängen, Storängen, Skogalund, Duvnäs, Skuru med Ektorps, Hästhagen samt Älta i Nacka; Stuvsta, Hörningsnäs villastad, Huddinge, Fullersta, Snättringe och Segeltorps m:en, Trångsund med Stortorp, Länna, Hörningsnäs parkhem, Solgård med Vistaberg samt Glömsta med Backen och Kästaområdet i Huddinge; Fittja i Huddinge och Botkyrka; Tumba m:e, Tullinge, Vretarna, Tumba bruk, Skäcklinge med Skrävsta samt Norsborg i Botkyrka; Rönninge m:e i Salem; Uttran i Grödinge, Salem och Botkyrka; Handen och Vega i Österhaninge; Vendelsö i Österhaninge och Tyresö.

² E. von Hofsten: Demografiska undersökningar av Stockholms folkmängdstillväxt, sid. 10, Stockholm 1941.

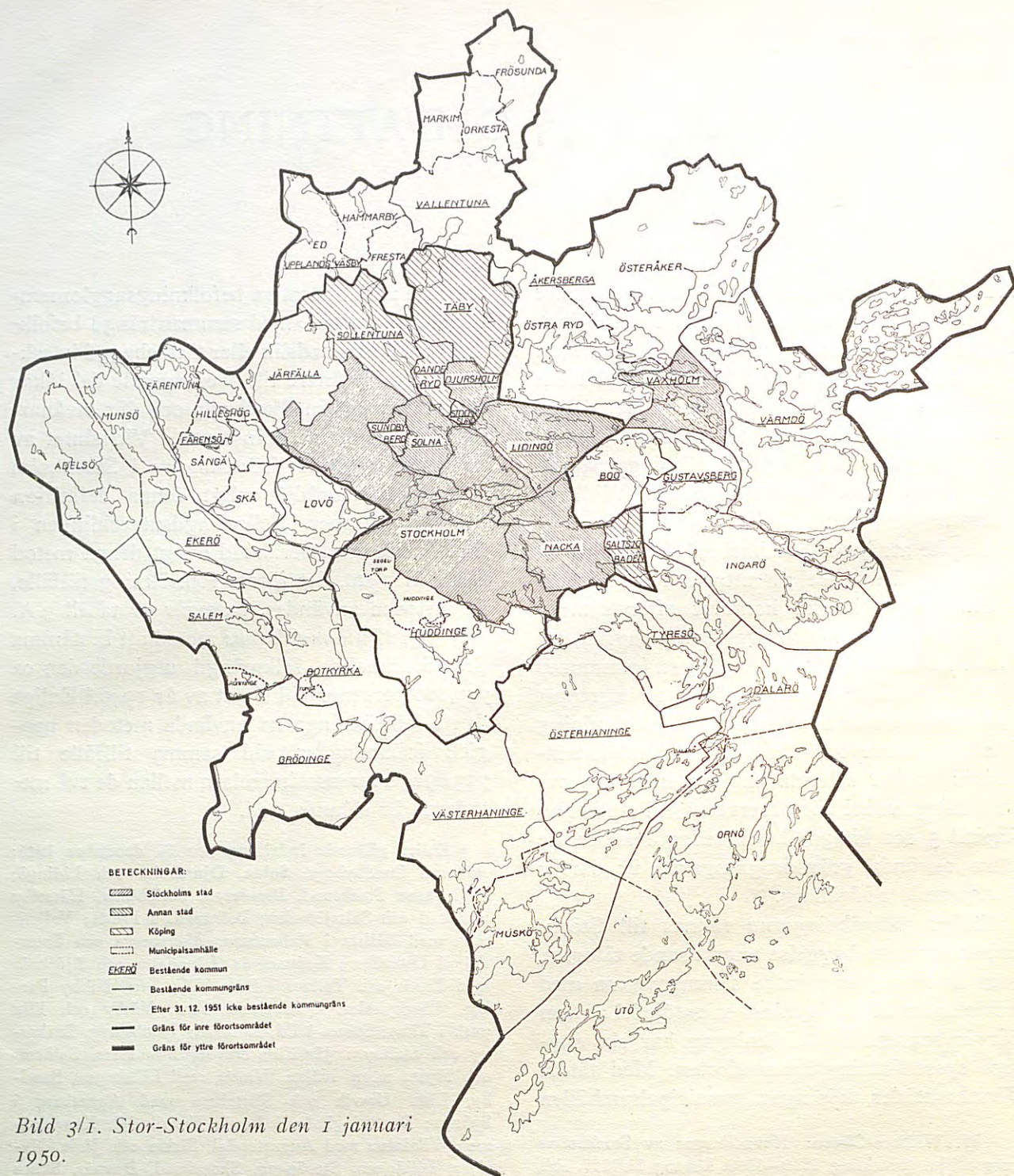

Bild 3/1. Stor-Stockholm den 1 januari 1950.

För Stor-Stockholm enligt nu nämnda definitioner föreligger endast knapphändiga statistiska uppgifter, beroende på att årlig befolkningsstatistik ej utarbetas för mindre enheter än kommun. Möjligheterna att analysera den demografiska utvecklingen i Stor-Stockholm, definierad enligt dessa metoder, är därför ringa, varför det i praktiken varit nödvändigt

att arbeta med ett Stor-Stockholmsbegrepp, som endast innesluter hela kommuner. Stor-Stockholm enligt en sådan definition kommer sålunda att å ena sidan innefatta rena landsbygdsområden, vars befolkning egentligen icke borde medräknas, medan å andra sidan vissa tätorter belägna i kommuner, som ej medtas, rätteligen borde inräknas.

*Växlingen mellan sättet att
leva sommar och vinter är
ett särdrag i stockholms-
miljön. Stugan i hagen vid
bryggan kommer nära idea-
let för en sommarbostad.
Fördelarna av att bo i den
kompakta staden erfar vi
under den mörka och kalla
årstiden.*

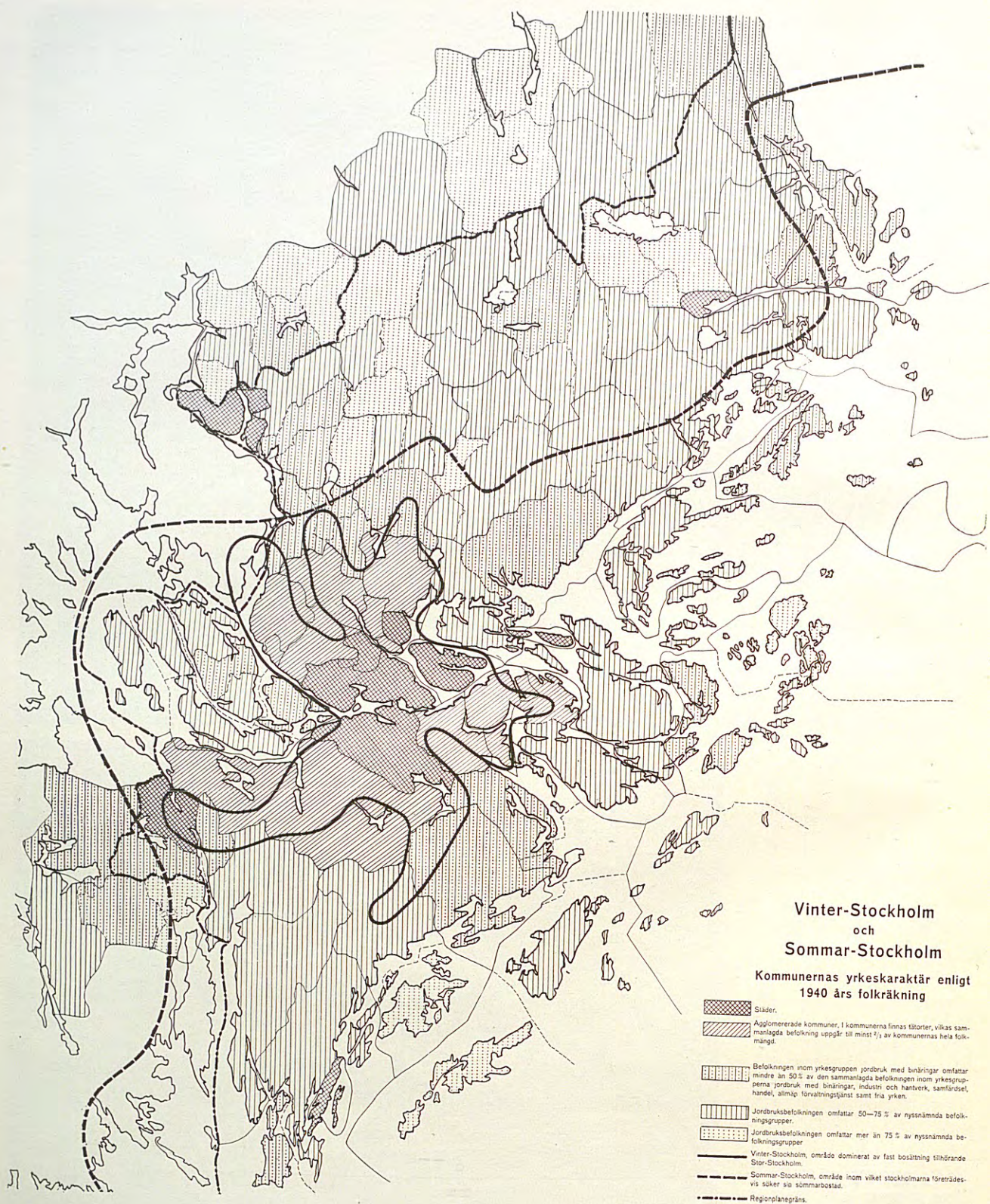

Bild 3/2.

Tabell 3 A. Stor-Stockholms omfattning enligt den officiella statistiken.

Område	Vid slutet av år							
	1900	1910	1920	1930	1935	1940	1945	1948
Stockholms stad ¹	310,759	366,895	419,788	502,203	534,236	590,543	671,601	² 710,591
Stor-Stockholm								
enl. folkräkningen	—	—	490,950	605,285	647,860	723,892	838,553	—
» William-Olsson	321,000	410,500	491,700	604,500	643,549	720,000	—	—
» Stat. Årsbok för Stockholm (äldre gränsen)	356,460	446,079	528,128	639,252	678,768	755,087	864,919	—
» Stat. Årsbok för Stockholm (fr. o. m. 1949)	371,973	463,712	544,357	654,385	693,807	769,421	879,483	953,311
» Stockholmsområdet	338,951	408,703	488,265	612,055	651,299	726,754	834,349	—
Stockholmsregionen	434,529	530,572	619,382	725,363	764,536	840,642	957,047	1,035,164

¹ Enligt indelningen den 1/1 1948. — ² Inkl. Spånga 725,714.

I Statistisk Årsbok för Stockholms stad¹ redovisades tidigare som Stockholms förortsområde 29 kommuner fördelade på ett inre och tre yttre (nordvästra, nordöstra, södra) förortsområden.² Till inre förortsområdet räknades de kommuner, där förortsbebyggelsen givit sig till känna i en mera markant folkökning och till det yttre de kommuner, där förortsbildningen endast satt in på en eller annan punkt, fastän kommunen som helhet varit relativt oberörd av en sådan utveckling. Vid slutet av år 1945 respektive 1947 uppgick folkmängden inom Stockholm med förortsområde till 864,919 respektive 922,126 personer. Medräknas endast det »inre förortsområdet» blir folkmängdssiffrorna 746,258 respektive 790,126.

Ytterligare ett begrepp Stor-Stockholm av motsvarande slag förekommer, nämligen *Stockholmsområdet*, dvs. Stockholms stad jämte 17 angränsande kommuner³, vilka enligt folkräkningarnas bygdeindelning utgör det

¹ Årgång 1947, tabell 285.

² Enligt indelningen den 31 december 1946. Inre förortsområdet: Sundbybergs stad, Solna stad, Lovö, Lidingö stad, Nacka; yttre förortsområdets nordvästra del: Hammarby, Vallentuna, Fresta, Ed, Sollentuna köping, Järfälla, Spånga, Hässelby villastads köping; yttre förortsområdets nordöstra del: Danderyds köping, Stocksunds köping, Djursholms stad, Täby, Östra Ryd, Österåker, Vaxholms stad; yttre förortsområdets södra del: Saltsjöbadens köping, Boo, Tyresö, Huddinge, Botkyrka, Salem, Grödinge, Västerhaninge, Österhaninge.

³ Enligt gällande indelning den 31 december 1946: Sundbybergs stad, Hässelby villastads köping, Spånga, Järfälla, Solna stad, Djursholms stad, Stocksunds köping, Danderyd, Sollentuna, Täby, Lidingö stad, Nacka, Boo, Saltsjöbadens köping, Tyresö, Huddinge och Lovö.

s. k. inre förortsområdet. Folkmängden i Stor-Stockholm enligt denna indelning utgjorde vid slutet av år 1945 834,349 personer.

Det framgår vid ett studium av tabell 3 A, där folkmängdsutvecklingen i Stor-Stockholm enligt de ovan angivna definitionerna angivits, att skillnaderna är obetydliga, och att de blir allt mindre ju närmare man kommer nutiden.

Det största folkmängdstalet uppvisar Stor-Stockholm enligt Statistisk Årsbok med den nya avgränsningen. Uppskattningsvis torde sålunda folkmängdssiffran för området med den nya gränsen år 1945, 879,483, innefatta inemot 30,000 i landsbygdsdistrikt bosatta personer, som enligt de övriga metoderna icke inräknas i Stor-Stockholm.

Utöver dessa på olika sätt avgränsade Stor-Stockholmsområden existerar *Stockholmsregionen*, som har en väsentligt större omfattning, då den innefattar såväl stadsbygd som ren landsbygd. Avgränsningen av en region kan ske på en mängd olika sätt allt efter de huvudsynpunkter man anlägger. I fallet Stockholm och i nordöstra Svealands övriga delar synes en avgränsning efter stadsinflytandet vara det naturliga. Stockholmsregionen gränsar enligt detta betraktelsesätt i norr till Uppsala-regionen och Norrtäljeregionerna, i nordväst till Enköpingsregionen och i sydväst till Södertäljeregionerna. Det finns emellertid orter och regioner av olika storleksordning, och Norrtälje- och Södertäljeregionerna bör i vissa avseenden inräknas i Stockholmsregionen. Södertälje har redan nu ett så starkt trafikutbyte med Stockholm, att det bör in-

räknas i Stockholmsregionen, och ju mer kommunikationsmedlen förbättras desto fler kommuner kommer i ett liknande förhållande till huvudstaden. Eventuella strävanden att be- begränsa det egentliga Stockholms storlek kommer förmodligen att gå ut på att leda en del av inflyttningen till bestående samhällen eller nya orter i Stockholms närhet. Dessa kommer att stå i ett visst drabantförhållande till Stockholm¹, och de kommer att vara delar av det geografiska Stockholm, ehuru icke på samma sätt som vanliga förortsbildningar.

Vid diskussionen av frågan om vilka områden en regionplan för Stockholm borde innefatta, har man ofta ensidigt varit inriktad på stadsbygden och dess problem. Först på sista tiden har man börjat syssla med planering för jordbruk och skogsbruk. En regionplan för Stockholm bör inkludera även dessa problem. Man måste vidare ha klart för sig, att gränserna för Stor-Stockholm ständigt förändras. För planläggningsarbetet är det sålunda icke tillfyllest att räkna med Stor-Stockholm enligt nuvarande omfattning, utan det måste omfatta Stor-Stockholm av år 1970, dvs. vid slutet av den tid, för vilken vi nu söker planlägga. Denna avgränsning kan icke nås genom analys av bestående förhållanden, utan först genom skissmässigt gjorda undersökningar över vilka arealer som kommer att behövas för den maximala befolkning, med vilken man anser sig böra arbeta. Man kan utgå från att den fasta bosättningen för dem, som arbetar inom den centrala delen av Stor-Stockholm, sprider sig över allt större områden.² Kommunikationsmedel och trafikleder undergår ständiga förbättringar och till Stor-Stockholms *planområde* hör alla områden, som i framtiden kom-

¹ Se kap. 8.3.

² Jfr planscherne V och VI (isokronkartorna), kap. 8.

mer att kunna nås med tåg, buss eller privatbil på tre kvarts timme.

En ännu större spridning visar sommarbosättning och fritidsbebyggelse. Om den fasta bosättningen sammanfattas i ett Vinter-Stockholm, är det här fråga om Sommar-Stockholm¹, som har en ofantligt mycket större spridning. Denna bosättning innebär i vissa fall en klyvning av hushållen, och i andra fall att familjerna endast är samlade under lördag, söndag och semester. Sommarbosättningen kommer i första hand att spridas över det område av Stockholms skärgård, som nu kan nås med maximalt tre-fyra timmars båtresa. Även om det nu förekommer lika långa restider på andra trafikmedel — det finns stockholmare med sommarnöjen i Dalarna och på Västkusten — så måste Sommar-Stockholm avgränsas efter de områden, som har eller får karaktär av stockholmarnas fritids- eller sommarbebyggelse. Sommar-Stockholm sträcker sig sålunda in i andra »primärregioner», och detta är ett av skälen varför Stockholmsregionen innefattar även dessa.²

Genom beslut av den 21 januari 1949 har Kungl. Maj:t fastställt vilka kommuner som skall ingå i Stockholms regionplaneförbund. Stockholmsregionen omfattar sålunda endast kommuner inom Stockholms län, men hela Sommar-Stockholm, dvs. främst kustzonen från Landsort till Vaddö, Södertälje och Norrtälje ingår, men även Sigtuna och kommunerna runt Halmsjöfältet och Rimbo. Gränsdragningen har givetvis tagit hänsyn till den kommunsammanslagning, som skall ske vid årsskiftet 1951/52.

¹ Termen Sommar-Stockholm präglad av Gotthard Johansson i Svenska Dagbladet den 25 september 1934. Se vidare Sam. G. Ljungdahl: Sommar-Stockholm, Ymer nr 2—4/1938.

² Jfr kap. 8.5.